Навчи мене свого міста

Він знає кожну вулицю. Її бажання йому ще належить пізнати.

Laura Bellini

Навчи мене свого міста

Він знає кожну вулицю. Її бажання йому ще належить пізнати.

Laura Bellini

ROMANS

ISBN: 9788384905517

ALL-IN Rafał Płonkowski

ЗМІСТ

INTRO 4
Розділ 1 - Чоловік, який знав усі дороги 10
Розділ 2 - Правила спільного шляху 21
Розділ 3 - Місце, якого не було на карті 33
Розділ 4 - Поза визначеним маршрутом 44
Розділ 5 - Право на власний вечір 57
Розділ 6 - Коли дорога веде ближче 69
Розділ 7 - Між поцілунком і повсякденністю 80
Розділ 8 - Серед людей, яких він знав 89
Розділ 9 - Карта, яку ми не хотіли загубити 101
Розділ 10 - Там, де закінчується карта 114
Розділ 11 - Близькість має свої межі 126
Розділ 12 - Хто тримає олівець 141
Розділ 13 - Ціна власного голосу 151
Розділ 14 - Те, про що ми мовчали 164
Розділ 15 - Межа, яку не можна переступати 176
Розділ 16 - Коли потрібно піти 195
Розділ 17 - Дороги, які ми обираємо самі 207
Розділ 18 - Перший крок без гарантій 217
Розділ 19 - Недостатньо просто знати дорогу 226
Розділ 20 - Місто, у якому ми можемо залишитися 237

INTRO

Першим, що я позначила на карті, була не вулиця, не площа і навіть не будівля. Це була брама, крізь яку більшість людей проходила, не замислюючись і навіть не помічаючи, що за нею починається зовсім інший світ.

Я стояла перед нею прохолодного жовтневого ранку, тримаючи під пахвою теку з документами й чашку кави, яка вже встигла охолонути. Новий район Лодзі повільно прокидався. На перших поверхах щойно відреставрованих кам'яниць загорялися вогні, хтось відчиняв невелику пекарню, а на протилежному боці вулиці кур'єр намагався втиснути автомобіль у місце, яке, очевидно, проєктували для транспортних засобів удвічі менших розмірів. За моєю спиною проїхав трамвай, залишивши після себе характерний металевий гуркіт.

Я любила такі ранки. Місто ще не встигало вдягнути свою офіційну маску. Не було натовпів, фотоапаратів і людей, які зупинялися посеред тротуару, щоб прочитати табличку з історією чергової відреставрованої будівлі. Натомість були прочинені вікна, запах свіжої випічки, нерівні тротуари й місця, яким не було жодної потреби комусь подобатися. Саме тому вони здавалися мені цікавими.

Я вже багато років створювала карти. Не такі, які можна знайти в туристичних путівниках, із товстими лініями, кольоровими позначками та обов'язковими місцями, біля яких кожен має зробити фотографію. Мене цікавили проходи, короткі шляхи, маленькі заклади, внутрішні дворики, сходи, що вели в нікуди, і місця,

значення яких знали лише кілька людей. Я вважала, що карта не обов'язково повинна вказувати людині, куди їй слід піти. Радше вона мала показувати, де можна знайти щось таке, чого людина ще навіть не шукала.

Того дня я мала власний план. Хотіла пройти визначеним маршрутом, перевірити кілька заздалегідь позначених точок і вирішити, які з них заслуговують на місце в моїй авторській прогулянці. Мені не був потрібен гід. Не був потрібен консультант. А найменше мені хотілося, щоб хтось став поруч і почав пояснювати, на що саме я повинна звертати увагу.

Мені був тридцять один рік, і я мала достатньо досвіду, щоб розуміти: самостійність не означає ніколи не приймати допомоги. Вона означає мати можливість самій вирішувати, коли ця допомога потрібна.

Я відкрила теку й дістала роздруківку робочої карти. В одному з внутрішніх дворів позначила невелику точку, яка привернула мою увагу напередодні. До неї вела вузька брама, за якою ховалися старі сходи з дерев'яними дверима та вікном, що виходило у внутрішній двір. На супутниковому знімку це місце виглядало як черговий порожній простір між будівлями. Насправді воно мало власний ритм, запах вологих стін і світло, яке кілька ранкових хвилин падало на стіну під незвичайним кутом.

Я зробила два кроки в напрямку брами, коли почула за спиною голос.

— Перепрошую, ви когось шукаєте?

Я обернулася. У дверях невеликої крамниці стояла жінка в темному светрі, з ключами, накинутими на палець. Сиве волосся було недбало зібране на потилиці,

а погляд належав людині, яка не збиралася вдавати, ніби не помітила незнайомку, що кружляла перед її будинком.

— Ні. Я розглядаю подвір'я.

— А навіщо?

Запитання було простим, але відповідь потребувала хвилини роздумів.

— Я створюю карту цього району. Хочу показати місця, яких немає у звичайних путівниках.

Жінка подивилася на мою теку, а потім на браму.

— Це подвір'я не є туристичною принадою.

— Знаю. Саме тому воно мене й зацікавило.

Вона не всміхнулася. На мить мені здалося, що варто було б пояснити більше, але я не хотіла переконувати її в тому, чого сама ще не вміла як слід сформулювати.

— Тут живуть люди, — сказала вона. — Деяким не подобається, коли чужі зазирають їм у вікна.

Я знову подивилася на браму. На своїй карті я позначила її як цікавий прохід. Але навіть не замислилася над тим, що для когось вона насамперед була входом до власного дому.

— Ви маєте рацію. Я не хочу нікому заважати.

Жінка на мить замовкла, наче перевіряла, чи справді я це мала на увазі.

— Якщо хочете побачити, який вигляд має це місце, я можу показати його з боку крамниці. Але прошу не вказувати адресу.

Я кивнула й сховала ручку. Зайшла за нею до невеликого приміщення, де пахло кавою та мийними засобами. У глибині були двері, що вели на подвір'я.

Жінка відчинила їх лише настільки, щоб показати мені краєвид.

Я побачила велосипед, прихилений до стіни, кілька горщиків із рослинами, дитячий самокат і вікно, на підвіконні якого стояла порцелянова фігурка. Жодна з цих речей не мала історичної цінності. Жодна ніколи не потрапила б на офіційну карту міста. І все ж саме в них було щось із того, що я шукала.

— Розумію, — тихо сказала я.

— Добре. Бо не всі розуміють це одразу.

Я вийшла з крамниці з новою нотаткою, але водночас із неприємним відчуттям, що мій ретельно підготовлений план був не таким повним, як мені здавалося. Карта могла бути красивою, точною та сповненою цікавих місць, але все одно залишатися несправедливою до людей, чиє життя відбувалося поза її лініями та символами.

Я сіла на невисокий мур і розгорнула блокнот для начерків. Замість того щоб додати ще одну точку, я викреслила попередню. Поруч написала: «Не все, що можна знайти, потрібно показувати».

Ця думка сподобалася мені більше, ніж будь-який елемент мого дотеперішнього проєкту.

Наступні пів години я неквапливо прогулювалася. Зупинялася біля вітрин, фотографувала деталі фасадів і занотовувала назви вулиць. В одному місці знайшла невелику майстерню, де літній чоловік ремонтував годинники. В іншому — сходи, що вели до закладу з вивіскою, настільки вицвілою, що прочитати її можна було лише зблизька. Кожне з цих місць мало власну історію, але я не збиралася вигадувати її замість інших.

Коли я повернулася на головну вулицю, телефон завібрував у кишені пальта. Повідомлення надійшло від координаторки проєкту прогулянки.

«Маю для тебе контакт гіда, який знає цю частину Лодзі краще за будь-кого, кого ми можемо порекомендувати. Радослав Жак. Кажуть, він здатен розповісти про кожну вулицю. Хотіла б, щоб ви поспілкувалися перед остаточним затвердженням маршруту».

Я зітхнула.

Співпраця з гідом не входила до мого початкового плану. Проте я розуміла, що якщо ця прогулянка має стати чимось більшим, ніж моїм приватним альбомом начерків, мені потрібно перевірити інформацію, яку я не могла підтвердити самостійно. Я не хотіла будувати проєкт на власних припущеннях. З іншого боку, я не збиралася віддавати комусь право вирішувати, які місця варті того, щоб їх показували.

Я коротко відповіла, що ми можемо зустрітися.

Потім ще раз поглянула на карту. Тепер я знала кілька вулиць, кілька проходів і кілька історій, які не збиралася в когось відбирати. Я розуміла, що хочу створити, хоча ще не знала, скільки всього доведеться змінити, щоб довести цей проєкт до кінця.

Я не знала Радослава Жака. Не знала, який він має вигляд, як розмовляє і чому повинен знати цей район краще за мене. Мені було відомо лише те, що, за чутками, він умів знаходити дорогу там, де інші бачили самі глухі кути.

Я замислилася, чи зможе він зрозуміти, що іноді найцікавіший шлях починається саме там, де хтось вирішує зійти з прокладеного маршруту.

Я сховала блокнот у сумку й рушила далі. Уперше за цей день мені спало на думку, що, можливо, найбільшим викликом буде не намалювати місто таким, яким воно є, а знайти людину, яка дозволить мені побачити його по-своєму.

А що, якщо чоловік, який знає кожну вулицю, не здатен прийняти, що не всі вони ведуть туди, куди обрав би він сам?

Розділ 1 - Чоловік, який знав усі дороги

Зустріч призначили на десяту ранку в невеликій кав'ярні, облаштованій на першому поверсі колишньої фабрики. Я обрала це місце не тому, що воно було особливо затишним, а тому, що розташовувалося саме посередині між двома частинами району, які я хотіла поєднати на карті. З вікна було видно відреставрований фасад однієї будівлі й цілком звичайний продуктовий магазин на протилежному боці вулиці. Мені подобалися такі поєднання. Вони нагадували, що місто складається не лише з того, що хтось визнав гідним відновлення.

Я прийшла на п'ятнадцять хвилин раніше. Розклала на столику начерки, нотатки та роздруківку карти з позначеними точками. Я підготувала запитання про історію району, назви колишніх підприємств і кілька проходів, розташування яких змінилося під час останніх ремонтів. Однак не збиралася передавати співрозмовникові весь проєкт. Мені були потрібні його знання, а не дозвіл на мою власну роботу.

Коли офіціантка принесла мені другу каву, двері кав'ярні відчинилися, і всередину зайшов чоловік, якого я впізнала за описом, отриманим напередодні. Не тому, що він був схожий на екскурсовода. У нього не було фотоапарата через плече, туристичного рюкзака чи будь-яких інших дрібниць, які люди зазвичай приписують тим, хто розповідає про місто. На ньому була темна куртка, темно-синій светр, а в руці він тримав аркуш паперу, складений удвоє.

Він озирнувся, помітив мене й попрямував до мого столика.

— Ірміна Борек?

— Так. Радослав Жак?

— Особисто.

Ми потиснули одне одному руки. Його рукостискання було впевненим, але коротким. Я помітила, що спочатку він подивився на мене, а вже потім — на документи, розкладені на столі.

— Перепрошую за пунктуальність, — сказав він, сідаючи навпроти. — Зазвичай я приходжу раніше, щоб перевірити, чи місце зустрічі досі існує.

— Кав'ярні навряд чи зникають за один день.

— У цьому районі я б не був таким упевненим.

Він ледь усміхнувся. Я ще не знала, чи це був жарт, чи коментар, заснований на досвіді. Він поклав аркуш на стіл і замовив еспресо.

— Марта розповіла мені основне, — почав він. — Авторська прогулянка, новий район, місця поза головними маршрутами. Я маю допомогти з перевіркою інформації та запропонувати кілька точок.

— Не зовсім, — відповіла я. — У мене вже є попередній маршрут. Я хотіла б, щоб ви допомогли перевірити факти, доступність місць і місцеві історії. Я не шукаю людину, яка придумає його замість мене.

Він подивився на мене із зацікавленням, наче щойно почув щось, що варто було запам'ятати.

— Добре, що ви про це сказали. Іноді люди замовляють прогулянку, а потім очікують, що

екскурсовод вигадає їм ще й причину, навіщо її проводити.

— У мене є причина.

— Яка саме?

Я посунула до нього перший аркуш. На карті я позначила дев'ять точок, з'єднаних тонкою лінією. Деякі розташовувалися біля вулиць, які знав кожен мешканець району, інші — у місцях, які легко було не помітити. Там була стара майстерня, невелика площа між кам'яницями, частина колишнього промислового комплексу та кілька закладів, які не мали жодних інформаційних табличок.

— Я хочу показати район таким, яким він є насправді, не вдаючи, що він чимось іншим, — пояснила я. — Не хочу розповідати про Лодзь виключно через фабрикантів, архітектуру та дати. Мене цікавить повсякденне життя. Місця, повз які люди проходять, бо мають там свої справи. Деталі, яких немає в рекламних буклетах.

Радослав нахилився над картою. Деякий час він мовчав. Його погляд ковзав позначками, а потім він дістав із кишені тонкий олівець.

— Можна?

— Будь ласка.

Він позначив невелику ділянку між двома точками.

— Тут є проблема.

— Яка?

— Прохід закритий уже три місяці.

— Згідно з міськими картами, він залишається доступним.

— Згідно з міськими картами, можна також дійти до будівлі, якої не існує вже шість років.

Мені не сподобався тон його відповіді. Не тому, що він був неввічливим. Навпаки, говорив спокійно, без жодної нотки насмішки. Саме ця впевненість змушувала мене негайно шукати аргумент, який поставив би все на належне місце.

— Саме тому ми й зустрічаємося з людиною, яка знає місцевість, — відповіла я. — Але якщо у вас є інформація про закриття, я охоче її перегляну.

— Можу показати.

Він позначив другу точку.

— А тут немає сенсу вести групу з боку головної вулиці. Краще зайти з півдня.

— Чому?

— Тому що з півночі доведеться пройти через майданчик для розвантаження товарів. Уранці там не надто приємно.

— Прогулянка не буде екскурсією для людей, які бояться побачити вантажівку.

— Я цього й не стверджую. Кажу лише, що цього можна уникнути.

Я уважніше придивилася до нього. Йому було приблизно за тридцять, можливо, тридцять сім. Обличчя людини, яка частіше спостерігала, ніж говорила. Темне волосся було трохи довшим зверху, а кількаденна щетина надавала йому менш офіційного вигляду, ніж можна було очікувати від того, як він вів розмову. Він не намагався справити на мене враження. Так само не

шукав підтвердження, що його зауваження правильні. Він просто виходив із того, що їх слід врахувати.

— Ви завжди маєте звичку виправляти чужі карти? — запитала я.

Він підвів погляд.

— Лише тоді, коли хтось збирається водити за ними людей.

— А якщо хтось спочатку хоче сам вирішити, куди їх повести?

— Тоді він повинен знати дорогу.

— Я знаю.

— У такому разі половину роботи вже виконано.

Я відкинулася на спинку стільця. На мить мені захотілося закрити теку й завершити зустріч. Не тому, що Радослав сказав щось образливе, а тому, що я відчувала: його впевненість може виявитися нестерпною під час багатотижневої співпраці.

З іншого боку, він мав рацію щодо закритого проходу.

— Я хотіла б пройти з вами частину маршруту, — нарешті сказала я. — Не для того, щоб подивитися все, що ви вважаєте важливим. Хочу перевірити, чи мають мої точки сенс.

— Це справедливо.

— І я не збираюся змінювати кожне місце лише тому, що ви знаєте кращу дорогу.

— Я й не очікую, що ви зміните кожне місце.

— Звучало так, ніби саме цього ви й очікуєте.

— Можливо, я невдало висловився.

Уперше я побачила, що він здатен прийняти зауваження, не переходячи негайно в контратаку. Я помітила це й не хотіла визнавати, що справило на мене приємне враження.

Ми підвелися з-за столика. Радослав склав карту, але не сховав її до теки. Ми вийшли на вулицю, де жовтневе сонце відбивалося у вікнах нової будівлі. Я рушила до першої точки, а він ішов поруч, трохи позаду. За кілька десятків метрів чоловік указав на вхід до вузького проходу.

— Так буде швидше.

— Я не хочу йти найкоротшим шляхом.

— Гаразд. Я лише хотів показати можливість.

Я повернула в інший бік. Дорогою ми пройшли повз кравецьку майстерню, вітрина якої була майже повністю закрита тканиною. Я зупинилася, щоб сфотографувати вивіску. Радослав не запитав, що саме я фотографую. Натомість сказав:

— Нею керує пані Ельжбета. Вона працює тут уже понад двадцять років. Якщо хочете розповісти про це місце, краще спочатку запитати її, перш ніж фотографувати приміщення зсередини.

— Я й не збиралася заходити без дозволу.

— Знаю. Просто волів попередити.

— Ви завжди припускаєте, що люди не знають, як поводитися?

Він повернув голову в мій бік.

— Ні. Але я часто зустрічаю людей, які приїжджають із готовою ідеєю про чуже життя. А потім дивуються, що мешканці не хочуть ставати персонажами їхніх історій.

Я не відразу відповіла. Мені згадалася жінка з крамниці та нотатка, яку я зробила напередодні. Я не збиралася пояснювати йому, що саме цього починала вчитися.

— Це я якраз розумію, — сказала я.

— Добре.

Ми зупинилися біля невеликої площі, якої не було на жодній із популярних туристичних карт. Там стояла лавка, росло кілька дерев, а поруч був старий кіоск із зачиненою ролетою. На тлі виднівся фрагмент цегляної стіни колишньої фабрики. У цьому місці не було нічого вражаючого, але світло лягало на стіну так, що я відразу звернула на нього увагу.

Я дістала блокнот і почала малювати.

Радослав деякий час стояв поруч. Потім указав на кіоск.

— У цього місця є історія, якої ви не знайдете в архівах.

— Яка саме?

— Багато років тут продавали газети, квитки та цигарки. Власник знав усіх, хто щодня проходив через площу. Він знав, хто змінив роботу, хто переїхав, а хто перестав приходити. Коли кіоск зачинили, люди почали говорити, що площа втратила свій центр.

— А звідки ви це знаєте?

— Від людей, які сюди приходили.

— Ви з ними розмовляли?

— З деякими. Із декотрими протягом багатьох років.

Я занотувала його слова, але поки не внесла їх до проєкту. Спочатку хотіла перевірити, чи погодиться

власник кіоску на використання своєї історії. Радослав помітив, що я не ставлю жодної позначки на карті.

— Не будете позначати?

— Поки що ні. Спочатку хочу з'ясувати, чи може це місце розповісти свою історію, не порушуючи чиєїсь приватності.

Він кілька секунд дивився на мене, а потім кивнув.

— Це розумно.

— Вам не обов'язково дивуватися.

— Я не дивуюся.

Його усмішка з'явилася лише на мить, але цього вистачило, щоб я помітила, як змінилося його обличчя. Раніше він здавався мені трохи суворим. Тепер я побачила, що він здатен бути теплим, хоча й не роздає цього кожному зустрічному.

Ми пройшли ще кілька вулиць. Біля кожної точки Радослав додавав щось від себе, іноді виправляючи назву, іноді звертаючи увагу на зміни в розташуванні будівель. Деякі відомості були дуже корисними. Інші здавалися мені зайвим відступом від теми. Коли він запропонував перемістити одну з точок на кількасот метрів, я відмовилася. Він прийняв моє рішення, хоча я помітила, що деякий час дивився на карту так, ніби все ще обмірковував власний варіант.

Перед полуднем ми сіли на лавку. Я розгорнула блокнот між нами.

— У мене є запитання, — сказала я. — Чому ви погодилися на цей проєкт?

— Марта попросила.

— Це я знаю. Але чому ви не відмовилися?

Він замислився.

— Тому що мені подобається показувати людям місця, які вони самі ніколи б не знайшли. І тому, що дедалі частіше прогулянки Лодзю виглядають так, ніби місто складається лише з кількох обов'язкових точок. А між ними ж теж живуть люди.

— У такому разі в нас є принаймні одна спільна мета.

— Схоже на те.

— Але методи в нас різні.

— Це ще не обов'язково проблема.

Я подивилася на нього. У його голосі не було іронії. Він говорив так, наче справді вважав відмінності тим, що можна використати на користь справи.

— Побачимо, — сказала я.

На зворотному шляху ми зупинилися на перехресті. Я збиралася повернути ліворуч, але Радослав указав на тротуар праворуч.

— Так ви швидше дійдете до кав'ярні.

— Я знаю.

— Звісно.

— Я ще хотіла подивитися на той фасад.

Він подивився на будівлю, потім на мене.

— Тоді ходімо туди.

Він не прокоментував мій вибір. Не намагався переконати, що існує кращий маршрут. Просто рушив поруч. Цей невеликий жест дав мені більше відчуття свободи, ніж уся наша попередня розмова.

Біля кав'ярні ми обмінялися номерами телефонів. Радослав зберіг мій контакт, а потім ще раз подивився на карту.

— Мені потрібен час, щоб підготувати список місць, які варто перевірити.

— Мені теж. Я надішлю вам актуальний начерк.

— Добре. Тільки прошу, не сприймайте мої зауваження як спробу перехопити проєкт.

— А ви не сприймайте мої рішення як помилки, які потрібно негайно виправляти.

Деякий час ми мовчки дивилися одне на одного. Потім він ширше всміхнувся.

— Домовилися.

Він простягнув мені руку, і я потиснула її.

Я ще не знала, чи виявиться ця співпраця вдалою ідеєю. Але вже розуміла, що Радослав Жак не належить до людей, які легко відмовляються від власної думки. Я також не збиралася цього робити.

І, можливо, саме тому, коли він попрямував до зупинки, я ще деякий час дивилася йому вслід, замість того щоб відразу повернутися до своїх нотаток.

Лише в майстерні, розклавши карту на великому столі, я зрозуміла, скільки невеликих змін він запропонував під час прогулянки. Не всі вони були необхідними, але деякі справді могли вберегти мене від помилок. Я позначила закритий прохід, дописала інформацію про години доставки й поставила знак питання біля кіоску.

Однак я не хотіла, щоб його зауваження автоматично перетворилися на нову версію проєкту. Кожне з них я збиралася перевірити самостійно.

Телефон завібрував. Повідомлення від Радослава містило фотографію фрагмента карти з позначеним альтернативним маршрутом.

«Вам не обов'язково ним користуватися. Просто варто знати, що він існує».

Я прочитала повідомлення двічі. Відповіла:

«Знати — це не те саме, що обрати».

Відповідь надійшла майже миттєво.

«Починаю розуміти, що ви пильно стежитимете за цією різницею».

Я відклала телефон і повернулася до малювання. Не була певна, чи він щойно жартував із мене, чи справді намагався зрозуміти мій підхід. У будь-якому разі вперше за довгий час розмова про професійний проєкт не завершилася простим обміном файлами та термінами. Після неї залишилося щось, чому я ще не могла дати назви.

Розділ 2 - Правила спільного шляху

Наступного дня ми зустрілися в моїй майстерні. Я запросила Радослава на сімнадцяту, оскільки до полудня мала завершити ілюстрацію для іншого клієнта. Не збиралася змінювати власні робочі плани лише тому, що новий проєкт потребував участі двох людей. Якщо нам належало працювати разом наступні кілька тижнів, я від самого початку хотіла встановити правило: кожен із нас має також власне життя поза цією співпрацею.

Моя майстерня містилася на другому поверсі старої кам'яниці, у приміщенні, яке орендували кілька творчих людей. Я займала невелику кімнату з великим вікном, дерев'яним столом і стелажем, заповненим паперами. На одній стіні висіли зразки кольорів, на іншій — ескізи карт, які так і не потрапили до жодного видавництва. Я не стала спеціально прибирати перед його приходом. Не хотіла створювати враження, ніби кожен, хто відвідує мене з професійною метою, повинен побачити ідеально впорядкований простір.

Радослав прийшов вчасно. Він приніс полотняну сумку, з якої дістав два блокноти, кілька роздруківок і невелику книжку із загнутими кутиками сторінок.

— Бачу, ви підготувалися до тривалого візиту, — сказала я, відсуваючи для нього стілець.

— Я не знав, скільки буде запитань.

— Багато.

— Тоді добре, що я прийшов не з порожніми руками.

Він зняв куртку й повісив її на спинку стільця. Озирнувся кімнатою, затримавши погляд на великому

аркуші паперу, який лежав на столі. На ньому була намальована карта району, але без назв вулиць. Замість них я розмістила невеликі ілюстрації: фрагменти стін, вікна, сходи, дерева та входи до внутрішніх двориків. Робота ще не була завершена.

— Це ваш проєкт? — запитав він.

— Один із них.

— Гарний.

— Вам не обов'язково мене хвалити, щоб ми могли працювати.

— Я не хвалю з обов'язку.

Він сказав це так просто, що я не знайшла відповіді. Натомість помітила, що він не торкнувся аркуша, хоча той лежав просто перед ним. Він почекав, поки я сама посуну його в його бік.

Ця дрібниця не залишилася непоміченою. Учора під час прогулянки мені здавалося, що він хоче виправляти абсолютно все. Сьогодні він поводився інакше, наче розумів, що в моїй майстерні господаркою є не він.

Я приготувала каву для нас обох. Коли повернулася до столу, він уже склав свої нотатки в невелику акуратну стопку.

— Пропоную почати з конкретики, — сказала я. — Ми маємо створити прогулянку тривалістю приблизно дев'яносто хвилин. Дев'ять або десять точок, без обов'язкових туристичних принад. Маршрут повинен бути придатним для проходження у звичайному темпі, з урахуванням перерви та альтернативного варіанта.

— Дев'яносто хвилин може бути замало, якщо ми хочемо розмовляти з людьми на місцях.

— Не кожна точка обов'язково передбачатиме зустріч із мешканцем.

— Звісно. Але деякі історії варто почути безпосередньо від людей, які їх створили.

— За умови, що вони самі захочуть їх розповісти.

— Згоден.

Він дістав один із блокнотів і відкрив сторінку, на якій було записано кілька імен. Біля них не було адрес чи докладної інформації. Я помітила лише короткі примітки: «майстерня — запитати дозволу», «кіоск — рішення ще не прийнято», «площа — спогади мешканців».

— Це контакти, якими ми можемо скористатися, — пояснив він. — Ще не всі люди погодилися на участь. Деякі спочатку хотіли дізнатися, який саме вигляд матиме проєкт.

— І що ви їм сказали?

— Що ми нічого не публікуватимемо без їхньої згоди.

Я посунула блокнот ближче до себе. Мені подобалося, що він не сприймав цих людей як готовий матеріал для використання. У своїй роботі я часто стикалася з очікуванням, що якщо хтось потрапив на фотографію або розповів якусь історію, то автоматично ставав частиною чужого проєкту. Я сама не хотіла так працювати.

— Добре, — сказала я. — Хотіла б, щоб ми для кожної точки визначали, що можна показувати, а що ні. Якщо хтось не хоче називати свого імені, ми його не вказуємо. Якщо людина не хоче фотографуватися, ми не робимо фотографій. І якщо вона вирішить, що не хоче бути частиною прогулянки, ми шукатимемо інше рішення.

— Це розумні правила.

— Я не хочу, щоб згодом у нас виникли різні визначення слова «згода».

— Не виникнуть.

У його відповіді було щось рішуче, але цього разу я не сприймала це як спробу нав'язати мені власну думку. Він говорив про те, що, очевидно, вважав не менш важливим, ніж я.

Ми перейшли до наступного питання: самого маршруту. Радослав представив пропозицію щодо послідовності, у якій окремі місця складалися в логічну розповідь про розвиток району. Вона починалася біля колишньої фабрики, проходила вулицею зі збереженими житловими будинками й завершувалася біля невеликої площі.

— З історичного погляду це має сенс, — сказала я. — Але не обов'язково з емоційного.

— Що ви маєте на увазі?

— Людям необов'язково знайомитися з містом у тій послідовності, у якій воно виникало. Ми можемо почати з місця, яке виглядає непримітним, і лише згодом показати, чому воно важливе.

— Але без контексту вони можуть не зрозуміти, на що дивляться.

— Саме тому ми розповідатимемо історії. Я не збираюся перетворювати прогулянку на урок хронології.

Він деякий час розглядав мою карту. Потім указав на невеликий малюнок, який зображував сходи до колишньої житлової будівлі.

— Ви хотіли б почати звідси?

— Я це розглядаю.

— Є одна проблема. Вхід із цього боку доступний лише в певні години.

— Це можна перевірити.

— Я перевіряв. Власник будівлі не хоче, щоб групи проходили там без попередньої домовленості.

— У такому разі ми попросимо дозволу.

— А якщо він відмовить?

— Викреслимо це місце.

Радослав деякий час дивився на мене.

— Ось так просто?

— Так просто. Я не збираюся переконувати когось, що наш проєкт важливіший за його спокій.

— Добре. Тоді я підготую альтернативу.

— Підготувати можете пропозицію. Рішення ухвалимо разом.

Він затримав олівець над аркушем. Нічого не відповів на моє зауваження, але я помітила, що він занотував його у блокноті.

Ми працювали ще близько години. Обговорювали відстані, час переходу та місця, де група могла б зупинитися, не перекриваючи тротуар. Радослав знав подробиці, яких неможливо було знайти в інтернеті. Він знав, коли на одній із вулиць починається ранній рух транспорту з доставкою товарів, де тротуар звужується біля будівлі, яку ремонтують, і який вхід до колишнього об'єкта зараз недоступний.

Я ж могла поглянути на все з перспективи людини, яка ніколи раніше не бувала в цьому районі. Я помічала місця, де карта ставала нечитабельною, де позначки

починали конкурувати між собою, а надмірна кількість інформації відбирала в користувача бажання самостійно відкривати простір.

Коли я показала йому одну з версій умовних позначень, він нахилився над папером.

— Чому ви тут не позначили пішохідний перехід?

— Тому що не хочу, щоб карта нагадувала інструкцію з користування.

— Але хтось може не знати, де безпечно перейти вулицю.

— Тоді така інформація має бути в описі маршруту, а не обов'язково в основній ілюстрації.

— Тобто безпека окремо, інтерпретація окремо?

— Саме так.

Він деякий час мовчав, а потім посунув аркуш у мій бік.

— Це може спрацювати.

Я всміхнулася. Не тому, що він прийняв мою концепцію, а тому, що справді намагався зрозуміти, чого я хотіла досягти.

У якийсь момент задзвонив його телефон. Він подивився на екран і відхилив виклик.

— Можете відповісти, — сказала я. — Нам не обов'язково вдавати, що ми працюємо в ізольованому світі.

— Передзвоню пізніше. Це питання може почекати.

Я не запитувала, хто телефонував. На цьому етапі я не хотіла втручатися в його приватне життя. Лише помітила, що дзвінок не вибив його з ритму. Він повернувся до